

θα ήθελα να παραθέσω, εκτός από τα ήδη μνημονευμένα, τα κυριότερα τελευταία μελετήματα για τα «Ολύμπια»: τη βιβλιογραφία του Maria Grazia Accorsi, «Vent' anni di studi metastasiani», *Lettere italiane* XL (1989), σσ. 604-627· Walter Binni, *L' Arcadia e il Metastasio*, Firenze 1963· Francesco Della Corte, «Metastasio e l' *Arte poetica* d' Orazio», Convegno indetto in occasione del II centenario della morte di Metastasio (Roma, 25-27 maggi 1983), *Atti dei Convegni Lincei*, Roma 1985, σσ. 25-41 (βλ. στον ίδιο τόμο και του Giuseppe Giarizzo, «L' Ideologia di Metastasio tra cartesianesimo e illuminismo» και Nino Pirrotta, «I musicisti nell' Epistolario di Metastasio», καθώς και Claudio Varese, «Tempo e struttura nel dramma metastasiano»· για την πρόσληψη του έργου στη Γαλλία βλ. Geneviève Duval-Wirth, «Un thème dramatique et ses métamorphoses: «L' Olimpiade de Métastase en France au XVIIIe siècle», *Le théâtre italien et l' Europe (XVIIe-XVIIIe siècles)*, Actes du 2e Congrès Intern., Paris-Fontainebleau, 14-17 octobre 1982, Firenze 1985, σσ. 65-85· Franco Gavazzeni, *Studi metastasiani* Padova 1964· Giovanna Gronda, «Metastasiana», *Rivista italiana di musicologia* XIX/2 (1985)· Gian Piero Maragoni, *Metastasio e la tragedia*, II Università di Roma 1984· Gabriele Muresu, «Metastasio e la tradizione poetica italiana», *Rassegna della letteratura italiana* 1984, σσ. 24-51· Claudio Varese, *Scena, linguaggio e ideologia dal Seicento al Settecento - dal romanzo libertino al Metastasio*, Roma 1985· Piero Weiss, «Metastasio, Aristotle, and the Opera Seria», *The Journal of Musicology* I/4 (1982), σσ. 384-94. Για την εξέλιξη των παραλλαγών του λιμπρέτου κατά τις αλληπάληλες μελοποιήσεις των *Ολυμπίων* πολύτιμο είναι το δίτομο έργο του J. Kenneth Wilson, «L' Olimpiade»: *Selected Eighteenth Century Settings of Metastasio's Libretto*, Cambridge/Mass., Harvard UP 1982 και Fabio Zanzotto, «L' Olimpiade inaugurale del teatro Eretenio», «*Rassegna veneta di studi musicali*» 2-3 (Padova 1986-7), σσ. 173-193. Για την υπόλοιπη βιβλιογραφία βλ. Β. Πούγγρε, *Ιστορικά νεοελληνικού θεάτρου*, Αθήνα 1984, σσ. 116 εξ. και του ίδιου, Εισαγωγή στον τόμο: *Ρήγα Βελεστινλή, Τα Ολύμπια. Μετάφραση του λιμπρέτου του Πιέτρο Μεταστάσιου* Βιέννη 1797. Φιλολογική επιμέλεια, Αθήνα 2000, σσ. 9-98.

Κρίμα που η σημαντική αυτή μελέτη με τη λεπτομερειακή ειδική βιβλιογραφία δεν είχε πέσει νωρίτερα στα χέρια μου, αν και δεν φαίνεται πως μπορεί να λύσει κανένα από τα προβλήματα και μυστικά που περιβάλλουν τη μετάφραση του Ρήγα (ή τις δύο). Είναι τελικά του Ρήγα;

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ALAN E. KNIGHT

The Stage as Mirror. Civic Theatre in Late Medieval Europe

Cambridge, E.S. Brewer 1997, σελ. VIII, 216, 17 εικ., γεωγραφικοί χάρτες, ISBN 0-85991-422-4

Ο τόμος συγκεντρώνει ανακοινώσεις που έγιναν το 1993 σε ένα συνέδριο για το Μεσαιωνικό Θέατρο, που διοργάνωσε το Centre for Medieval Studies του Πανεπιστημίου της Pennsylvania, και αποδεικνύει πόσο ζωντανές είναι οι έρευνες για το όψιμο μεσαιωνικό θέατρο, όταν οι τεράστιες σε έκταση παραστάσεις καθρέφτιζαν ολόκληρο τον τότε κόσμο και τις γνώσεις του και έδιναν συγχρόνως ένα διδακτικό

παράδειγμα στους ανθρώπους για το Καλό και το Κακό. Συχνά καθρεφτίζουν και εξιδανευμένες εικόνες της πολιτείας ή της πόλης, γιατί διοργανωτές και χρηματοδότες ήταν συνήθως οι αρχές της πόλης. Το σύνολο των ανακοινώσεων επίσης καθρεφτίζει την αλληλεξάρτηση της ανατολικής Αγγλίας με τη βορειοδυτική Γαλλία και τις Κάτω Χώρες, περιοχές που είχαν στενές εμπορικές σχέσεις. Οι έμποροι δεν μετέφεραν μόνο τα αγαθά τους, αλλά και ιδέες για τον τρόπο της λαμπρής αυτοπροβολής, που αποτελούσαν οι θρησκευτικές και κοσμικές παραστάσεις της εποχής. Έτσι μπορούν τώρα να τεκμηριωθούν μορφές χαρακτηριστικές για το αγγλικό θρησκευτικό θέατρο, τα μετακινούμενα reagents, και στη βόρεια Γαλλία, καθώς και μορφές που θεωρήθηκαν χαρακτηριστικές για τη Γαλλία και στην Αγγλία. Οι πρώτες ανακοινώσεις μάλιστα έχουν μια τέτοια συγκριτική μεθοδολογία.

Ύστερα από μια Introduction του εκδότη (σ. 1 εξ.) ακολουθεί το μελέτημα της Alexandra F. Johnston, «The Continental Connection: A Reconsideration» (σ. 7 εξ.), που δίνει μια σύνοψη των στενών σχέσεων που είχε η Αγγλία με την ηπειρωτική Ευρώπη και η οποία έχει αφήσει τα ίχνη της και στο χώρο του θεάτρου. Ακολουθεί η Lynette R. Muir, «Playing God in Medieval Europe» (σ. 25 εξ.), αναλύοντας κυρίως τη μορφή του Χριστού και τη συμβολική του ενδυμασία σε διάφορα έργα του μεσαιωνικού θεάτρου, βασιζόμενη στο βιβλίο της *The Biblical Drama of Medieval Europe*, Cambridge 1995, χωρίζοντας την εμφάνιση του Χριστού στο θέατρο σε «φάσεις» της ζωής του: παιδική ηλικία (απόκρυφες πηγές), διδασκαλία, Μεγάλη Εβδομάδα και Πάθη, οι εμφανίσεις του Αναστημένου, Ανάληψη και Πεντηκοστή, Δεύτερα Παρουσία (με βιβλιογραφία των εκδόσεων των έργων σε όλες τις γλώσσες, που χρησιμοποιούνται ως παράδειγμα). Η Pamela Sheingorn αναπτύσσει ένα πολύ ενδιαφέρον θέμα: «The Bodily Embrace or Embracing the Body: Gesture and Gender in Late Medieval Culture» (σ. 51 εξ.), αναλύοντας τα σημασιολογικά συμφοραζόμενα του ασπασμού στην εικονογραφία και το θέατρο, φτάνοντας σε συμπεράσματα, που τους ορθόδοξους δεν τους ξαφνιάζει τόσο: πως ο ασπασμός, ακόμα και ανάμεσα στα δύο φύλα, είναι απελευθερωμένος από ερωτικά συγκείμενα, ότι πρόκειται για τελετουργική χειρονομία, η οποία εκφράζει τα αγαθά αισθήματα της αγάπης (17 εικ.). Ο R. B. Dobson αναπτύσσει το θέμα «Craft Guilds and City: The Historical Origins of the York Mystery Plays Reassessed» (σ. 91 εξ.), αναλύοντας το γνωστό κύκλο μυστηρίων της York από το 14^ο αι. και προσκομίζοντας νέο αρχαιακό υλικό, υποστηρίζοντας πως δεν ήταν τόσο οι συντεχνίες των τεχνιτών που συνέβαλλαν στην οργάνωση της παράστασης, αλλά οι αρχές της πόλης· συγγραφείς πρέπει να ήταν μια ελίτ από εμπορούς που είχε έντονη επαφή με το εξωτερικό. Η ανακοίνωση «Feasts and Public Spectacle: Late Medieval Drama and Performance in the Low Countries» (σ. 107 εξ.) του Gerard Nijsten τεκμηριώνει, βάσει αρχείων των πόλεων της Ανατολικής Ολλανδίας, τη διοργάνωση των θεατρικών μορφών από το 14^ο ως το 16^ο αι. και διαπιστώνει, πως συνήθως χρηματοδοτούσε η πόλη τα θεάματα αυτά και είχε και λόγο για το περιεχόμενό τους: το άρθρο τελειώνει μ' έναν κατάλογο των παραστάσεων από το 1339 ως το 1546 και αφορά τις πόλεις Deventer, Dordrecht, Middelburg, Echt, Kaster, Tiel, Geldern, Hague, Arnhem, Zutphen, Venlo, Aachen, Utrecht, Leiden, Maastricht κτλ. και τις εξής παραστάσεις: Εκλογή του παιδικού επισκόπου, ο βασιλιάς του Μαύου, ο Σατανάς, Πάθη, Καρναβάλι, Θεοφάνεια, Ανάσταση, η κομωδία του Neidhart, χριστουγεννιάτικο έργο, διάφορες πορείες, «Σουζάννα», «Αντίχριστος», «Αβραάμ», «Ανάληψη», Πεντηκοστή, «Ο βασιλεύς Ηρώδης», «Δαβίδ και Γολιάθ» κτλ.

Τη συνέχεια κάνει ο Clifford Davidson, «Civic Drama for Corpus Christi at Coventry: Some Lost Plays» (σσ. 145 εξ.), ανάλυντας την παράσταση του «Corpus Christi» στο Coventry και με βάση την εικονογραφία και αρχαιολογικές πηγές αναστηλώνει τις χαμένες σκηνές της «Harrowing of the Hell» (Κάθοδος του Χριστού στον Άδη) και της Ανάστασης. Ο Wim Hüsken από την άλλη, «Politics and Drama: The City of Bruges As Organizer of Drama Festivals» (σσ. 165 εξ.) πραγματοποίησε αναδιφήσεις στα αρχεία της πόλης Brugge και μπορεί να αποδείξει με βάση δημοτικές διαταγές και λογαριασμούς, πως η πόλη διοργάνωνε θεατρικές εκδηλώσεις με την ευκαιρία καλών ειδήσεων, που έφταναν στην πόλη: κάθε φεστιβάλ είχε διαγωνισμό για την καλύτερη φάρασα ή «spel van zinne» (αλληγορία, tableau vivant). Σε παράρτημα παραθέτει αυθεντικά ντοκουμέντα σε αγγλική μετάφραση. Ο τόμος κλείνει με δύο άλλες ανακοινώσεις: του Stephen Spector, «Time Space and Identity in the Play of the Sacrament» (σσ. 189 εξ.), εξετάζοντας τις αντισημιτικές τάσεις του κειμένου των Παθών, και του εκδότη Alan E. Knight, «The Stage As Context: Two Late Medieval French Susanna Plays» (σσ. 201 εξ.) που αναλύει δύο τελειώς διαφορετικές «Σουζάννες» από τη Γαλλία του όψιμου Μεσαίωνα: η μια, από το Παρίσι, προορίζεται για συγκεκριμένη σκηνή σε εσωτερικό χώρο με ουρανό και κόλαση κτλ., η άλλη, από τη Lille, προορίζεται για ανοιχτό χώρο, την πλατεία της πόλης, αλλά παριστάνεται πάνω σ' ένα μικρό άρμα.

Τη σημασία του τόμου αυτού διατυπώνει ο ίδιος ο εκδότης ως εξής: «Taken together, the papers represent a cross-section of the work that is currently being done to expand our knowledge of the many connections that existed among the various medieval European dramatic traditions. Such connections have not always been evident, nor have suspected connections been easy to demonstrate...» (σ. 5). Αποδεικνύεται πως η έρευνα στα αρχεία των πόλεων φέρνει σε φως πολύτιμο υλικό, που έχει άμεση σχέση με την οργάνωση του μεσαιωνικού θεατρικού βίου και φανερώνει και τεκμηριώνει τον πλούτο των μορφών θεατρικών παραστάσεων, οι οποίες τελικά ήταν η εορταστική έκφραση της αυτοπεποίθησης των εμπόρων και αστών και χρηματοδοτούνταν από την ίδια την πόλη. «Σκοτεινή» εποχή ο Μεσαίοντας;

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

RICHARD ANDREWS

Script and Scenarios. The Performance of Comedy in Renaissance Italy
Cambridge UP 1993, σελ. XIII, 298, 2 χάρτες, ISBN 0-521-35357-2

Η μονογραφία του καθηγητή των Ιταλικών στο Πανεπιστήμιο του Leeds καταπνάνεται με την ανάλυση δραματικών κειμένων της commedia erudita και της πρώιμης commedia dell' arte, ένα πεδίο έρευνας, το οποίο, όπως γνωρίζουμε από το gregheco και τις αναζητήσεις προτύπων της Κρητικής κωμωδίας, παρουσιάζει ακόμα μεγάλα κενά, τόσο στη σχολιασμένη ή κριτική επανέκδοση κειμένων όσο και στη σκιαγράφηση μιας συνολικής εικόνας, που να βασίζεται στη γνώση όλων των κειμένων. Αυτό φυσικά δεν μπορεί να γίνει από κάποιον ξένο μελετητή, όπως στην προκειμένη περίπτωση τον Άγγλο πανεπιστημιακό, αλλά από τους ίδιους τους Ιταλούς.